

tek neka lebdeća tvar u svemiru, „nego je Bog u njoj budući da je Sveštost“ i ako smo mi tek „posuđeni dio svemira što u trenutku smrti vraćamo“, onda naša pjesnička molitva Svemiru, jednako bezvremenom i beskrajnom, pa i zastrašujućem i svemogućem, nije daleko od vjere, iako je oslobođena religioznosti; slično kao što filozof Omri Boehm u razgovoru sa suvremenim austrijsko-njemačkim piscem Danielom Kehlmannom pokušava razriješiti pitanje vjere i religioznosti u I. Kannta, ostavljajući mu vjerovanje, ali oslobađajući ga autoriteta Boga; *Der bestirnte Himmel über mir*, Propyläen, 2024.

No, što je za Milanju krajnje rješenje, je li to čitanje Biblije i meditiranje evanđelja, „ono što Isus svjedoči, i to riječima i djelima“? Nedvojbeno da, ali ne vraćaju li nas Stari i Novi zavjet, već svojim utemeljenjem i nadogradnjama, odnosno različitim tumačenjima opet i opet aporijama književne hermeneutike? Suprotno očekivanjima, ovo istraživanje kolege Cvjetka Milanje, osnaženo vjerom i religijskom praksom, postupno ide, preko vjerske meditacije, prema molitvama koje su također osobiti vid retorike, odnosno književnosti. Za vjernike kao zanimljiva nadogradnja konvencionalne molitvene retorike, a za agnostike i nevjernike pak poezija, više od puke postmoderne intertekstualnosti, ambiciozan prilog obnovi molitava i vjerovanjima, *praksi* osobne vjere, ali i religijskoga djelovanja

općenito. Koliko uspješan, pokazat će vrijeme. Ono što možemo posebno istaknuti, ako je jezik vjerovanja dobar pokazatelj vjere, odnosi se na osobit osoban jezik Cvjetka Milanje, ne toliko u nastojanju da svakom argumentu zasebno podari podjednaku pozornost, koliko u povremenom „spuštanju“ izraza u narodni, zavičajni leksik, što autorovu vjerovanju daje neku pučku, da ne kažem i franjevačku dimenziju.

Ukratko, vjerujem da knjiga *Bogu bliže* Cvjetka Milanje, može biti podjednako zanimljiva za svjetovnu i svetu, stručnu i vjerničku javnost, pa je preporučujem za čitanje i vjernicima i nevjernicima, kako onima u Crkvi, tako pogotovo izvan nje, posebno u kontekstu domaće etnoreligije, odnosno našega *etnoreligijanstva*, kako Branko Sekulić, prema izrazu politikanstvo, označava situaciju kada se pojava „koristi ideološki i kada više ne postoje kritičke brane“, pa zapravo „tako etnoreligijanstvo označava pervertiranu verziju etnoreligije“ i postaje zločin, „potpuna inverzija vjere“ (Večernji list, 30. kolovoza 2025., str. 43). Zato će knjiga Cvjetka Milanje istinske vjernike ohrabriti, a nevjernike pobuditi da posumnjaju u svoje svjetove bez boga.

Zvonko Kovač

ŠEZDESET GODINA FESTIVALA KAJKAVSKIH POPEVKI U KRAPINI *Jubilarnih šest desetljeća glazbenoga kaja*

U medijskoj šutnji, gotovo prešućivanju, prošlo je rujansko obilježavanje krapinske festivalske priredbe koja je u šest desetljeća dugoj povijesti mijenjala imena. Prva je bila 1966. godine pod nazivom Festival kajkavske popevke, do 2001. godine. Zatim mijenja naziv u Svečanosti kajkavskih popevki, a 2009. dobiva današnje ime Festival kajkavskih popevki. U šest minulih desetljeća na krapinskoj festivalskoj pozornici izvedeno je više od 2500 popevki. Najzastupljeniji su skladatelji bili Dalibor Pau-

lik (1953. - 2012.) s 50 izvedenih popevki i Nikica Kalogjera (1930. - 2006.) s 46. Društvo za kajkavsko kulturno stvaralaštvo, kao organizator festivala, od prve je godine izdavao notne zapise svih izvedenih popevki u Krapini. Kad je riječ o spomenutom Društvu nezaobilazno je ime Viktora Crneka. Ime znamenitog Krapinčanina trajno je utkano ne samo u Festival kajkavskih popevki, jer on je i začetnik dječjega festivala „Kaj u riječi, pjesmi, slici i plesu“, koji je ove godine, u rujnu, obilježio 40. obljetnicu.

K tome je i idejni začetnik Kulturno-umjetničkoga društva „Ilirci“ koje je u listopadu obilježilo 60. obljetnicu djelovanja. „Ilirci“ su zaštitni znak Krapinskoga festivala. Na početku svakoga pjevaju početnu „špicu“ *Dobro mi došiel prijatelj*, a na kraju odjavnu *Vse počinje v Zagorju* i *Popevke sem slagal*.

U povodu festivalaskog jubileja izašla je monografija *60 godina Festivala kajkavskih popevki*, autora i urednika Željka Slunjskog. Među ostalim, na početku su tiskani prilozi *Kajkavsko govorno područje* hrvatskoga dijalektologa i poznavatelja kajkavice Mije Lončarića (1941. – 2023.) i *Tradicija kajkavske vokalne lirike* skladatelja glazbenoga pedagoga i pisca Zlatka Grgoševića (1900. - 1978.).

Krapinsko glazbeno zbivanje pokrenuli su u jesen 1965. godine nekoliko zaljubljenika u kajkavsku popevku, među kojima pjesnik Drago Britvić i tadašnji predsjednik Općinske skupštine Krapina Mijo Pavić. Okupili su nekoliko suradnika (Teodor Boch, Milivoj Kujundić, Božo Sinković, Stjepan Mihaljinec, Vlado Seljan, Antun Kozina, Božo Težacki i Jaroslav Tureček) i od 23. do 25. rujna 1966. održan je prvi Festival kajkavske popevke. Pružio je mogućnost mnogim istaknutim pjesnicima i skladateljima da javnosti predstave svoja ostvarenja. Budući da u festivalskim počecima nije bilo afirmiranih tekstopisaca, skladatelji su uglazbljivali stihove Dragutina Domjanića, Miroslava Krležu, Frana Galovića, Ivana Gorana Kovačića i pjesnika okupljenih oko časopisa „Kaj“ (Ivan Horvat, Miroslav Dolenc-Dravski, Stjepan Jakševac, Stanko Dominić i drugih). Ono što Festival kajkavskih popevki razlikuje od svih drugih festivala u Lijepoj Našoj je što od prve godine do današnjih dana svi sudionici, od opernih prvaka do estradnih pjevača, nastupaju u narodnim nošnjama, koje predstavljaju kulturnu baštinu hrvatskoga naroda. U tom opredjeljenju Festival uspješno surađuje sa zagrebačkom Posudionicom i radionicom narodnih nošnji koja od 2021. godine djeluje pod imenom Centar za tradicijsku kulturnu baštinu. Izvođači nastupaju u narodnim nošnjama kajkavskih krajeva (zagorska, međimurska, podravska, prigorska /šestinska i po-



Festival Krapina: †Gabi (stilizirana međimurska), Radojka i Tereza (moslavačka nošnja) – foto: Ž. Slunjski

savska).

Prvi festivali pobuđivali su veliku medijsku pozornost, tako da je 1968. o njemu u svojoj rubrici „Notes“ pisao i Igor Mandić.

Niska opernih umjetnika

Još nešto Krapinski festival razlikuje od svih drugih, a to je njegova specifičnost. Naime, jedna je festivalska večer bila s programom koncertnih popevki i egzistirala je sve do 1993. godine. Vodeća imena vokalne reproduktive nastupila su na krapinskoj festivalskoj pozornici. Pobjednica prve koncertne večeri bila je mezzosopranistica Nada Puttar Gold sa skladbom „Sestrica reka“ Rudolfa Rajtera i Stjepana Jakševca. Za njegovim stihovima 1968. posegnuo je i Jakov Gotovac čiju je skladbu „Imela majka sineka tri“ pjevala mlada Ruža Pospiš Baldani, po ocu podrijetlom iz Radoboja. Duga je niska opernih imena s krapinskim nastupima (Marijana Radev, Vladimir Ruždjak, Franjo Petrušanec, Dunja Vejzović, Krunoslav Cigoj, Franjo Paulik, Nevenka Petković Sobjeslavski, Vlatka Oršanić, Ivanka Boljkovac, Gertruda Munitić, Lidija Horvat Dunjko, Valentina Fijačko...).



S Krapinskog festivala (foto- Z. Slunjski)

U tzv. lakšem žanru na prvome je Festivalu kajkavske popevke briljirao i bio otkriće dječak iz Mača, trinaestogodišnji Radek Brodarec. U duetu s Tomislavom Borićem pjevao je popevku „Na Sleme“ Rudolfa Mahalupa, tekst Stjepan Jakševac. I ta je popevka do danas radijski najizvođenija. Radek je na krapinskoj pozornici ostvario 38 pjevačkih nastupa. Inače, pjevačka je doajenka Višnja Korbar (1942. - 2022.) koja je ostvarila 46 nastupa, a Elvira Voća 39. Zaseban opus ostvarili su Arsen (1938. - 2015.) i Gabi (1936. - 2025.). Svojedobno Arsen je rekao: „Za Krapinu pišem od 1971. Nikome nisam bio toliko vjeran. Sa zadovoljstvom potpisujem taj skromni kajkavski opus“. A u tom opusu jesu popevke od „Dugo me ni bilo“ (1971.) do „Oko jene hiže navek ftiči lete“ (1980.), koja je na repertoaru svih zagorskih zborova.

Jedna je Suza

Popevka za sva vremena je „Suza za zagorske brege“ sa skladateljskim potpisom Zvonka Špišića. Ana Bešenić (1952. - 2012.) rođena u Varaždinskim Toplicama, kao petnaestogodišnja djevojčica došla je u Zagreb i upisala se u „Končarevu“ srednju tehnički školu na Treš-

njevci. U jednoj od učionica spjevala je „Suzu“ u jednome dahu. Nije se mogla priviknuti na grad. Čeznula je i žudjela za svojim Zagorjem i prelijepim djetinjstvom, usprkos tadašnjem siromaštvu i skromnom životu. Vraćajući se iz škole, potkraj 1968. godine, premda uplašena i promrzla, pozvonila je na vrata doma Zvonka Špišića u ondašnjoj Končarevoj ulici. Otvorivši vrata Zvonko je mislio kako djevojka želi fotografiju s autogramom. „Ne, ja imam tekst za Krapinu - rekla je Špišiću, a on joj je odgovorio kako već ima tekst za festival. Ana se već pomirila s odgovorom i rekla mu: „Ništa onda, dobro...“. „A imaš ti to kod sebe“ – pitao ju je Špišić. Pročitavši stihove, nekoliko puta ju je pitao je li ih sama napisala. Trešnjevački šansonijer kasnije je stihove pokazao Dragi Britviću i u suradnji s Anom prilagodili su ih za uglazbljivanje. Na četvrtom Festivalu kajkavskih popevki 1969. u alternaciji Suzu su pjevali autor glazbe Zvonko Špišić i tada vrlo popularni pjevač raskošna glasa, Vice Vukov. Popevka za sva vremena!

Što se tiče autora stihova u šest festivalskih desetljeća najzastupljeniji su bili Dragutin Domjanić (uglazbljene 72 njegove pjesme), Nikola Pavić (18 uglazbljenih pjesama), Stjepan Jakševac (31 pjesma), Ančica Koprek (31 pjesma),

Ljubica Konjević (32 pjesme), Mišo Doležal (43), Drago Britvić (117), a najzastupljeniji je pjesnik Krapinskoga festivala zelinski pjesnik Zlatko Crnec (1936. – 2020.) sa 119 uglazblje-

nih pjesničkih stihova.

Idu dani, idu cajti, ali dok je krapinskih entuzijasta, bit će i festivala!

Željko Slunjski

AUTORI/SURADNICI – KAJ 3-4/2025.

ROBERTINO BARTOLEC (Varaždin) – književnik, književni kritičar, prevoditelj i nakladnik (Modernist); promotor varaždinske književno-kulturne scene; autor više knjiga kritika, prijevoda; preveden u inozemstvu

TOMISLAV MARIJAN BILOSNIĆ (Zadar) – književnik, slikar, umjetnički fotograf, publicist, urednik i novinar, haiku pjesnik, autor više od 160 knjiga proze, poezije, kritika, feljtona i nagrađivanih putopisa, te mnogih prevedenih izdanja

ELENA GRAH CILIGA, prof. (Buzet) – prof. hrvatskog jezika i književnosti, pročelnica za društvene djelatnosti i kulturu Grada Buzeta, predsjednica Katedre Čakavskog sabora Buzet, glavna i odgovorna urednica Buzetskoga zbornika, autorica više studija iz područja jezikoslovlja s naglaskom na buzetski dijalekt

Dr. sc. MARIJANA ĆORVAT (Zagreb) – znanstvena savjetnica u trajnome zvanju, Institut za hrvatski jezik / voditeljica Odjela za povijest hrvatskoga jezika i projekta Portal hrvatskih gramatika te suradnica na nekoliko (međunarodnih) projekata; članica Upravnog vijeća Instituta

BOŽICA JELUŠIĆ (Đurđevac) – književnica, esejistica, publicistica, likovna kritičarka, ekologinja, prevoditeljica; predstavnic aktivae kajkavianae; antologizirana i nagrađivana autorica višejezične kompetencije u 70-ak djela na hrvatskom standardnom, kajkavskom, engleskom

VESNA KOSEC-TORJANAC, prof. (Varaždin) – dramaturginja HNK u Varaždinu, prof. hrvatskog jezika i književnosti; autorica

30-ak uprizorenih dramskih tekstova za djecu i odrasle, kao i niza dramtizacija i kajkavizacija

Dr. sc. EMILIJA KOVAČ (Čakovec) – književnica, znanstvenica, esejistica, urednica; predavačica (Učiteljski fakultet u Čakovcu); nagrađivana autorica 10-ak raznorodnih djela na hrvatskom standardnom jeziku i kajkavštini

JUDITA KOVAČ, dipl. arh. (Kandern/Njemačka) – spisateljica (putopisi, roman), književna kritičarka; gradska arhitektica; voditeljica grupe kreativnog pisanja i podcasta „Zeit zum Schreiben“

Dr. sc. ZVONKO KOVAČ (Zagreb) – književnik i znanstvenik; umirovlj. redoviti profesor Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, hrvatski (antologijski kajkavski) pjesnik i književni kritičar; znanstvena područja: metodologija povijesti književnosti, međuknjiževna kritika, kajkavsko pjesništvo; suvremenejužnoslavenske književnosti

DANICA LEŠTEK, prof. (Donja Stubica) – prof. filozofije i povijesti i dipl. knjižničarka, stručna suradnica knjižničarka u zvanju izvrsne savjetnice u OŠ Donja Stubica; članica Predsjedništva Kajkaviane -društva za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine.

IVONA MARCIUŠ, dramaturginja (Zagreb) – diplomirala Dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu; bavi se pisanjem dramskih tekstova i scenarija (od studentskih dana); živi i radi u Zagrebu

ZDENKA MALTAR, upr. prav. (Novi Marof) – Grad Novi Marof; nagrađivana pjesnikinja